

Ali Dede (Pesendî)'Nin Şiirlerinde Dinî-Tasavvufî Unsurlar¹

Mustafa Güneş²

Özet

1813 yılında Kütahya'da dünyaya gelen Ali Dede (Pesendî), tam yüz yıl yaşayarak 1913 yılında Kütahya'da vefat etti. Müderris Doğlarlı Osman Efendi Medresesi'nde öğrenim gördü. Ârifî tarafından kendisine, Farsça beğenilmiş, seçilmiş anlamına gelen Pesendî mahlası verildi. Bu makalede, Pesendî'nin bazı şiirleri, dinî ve tasavvufî açıdan değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Dede, Pesendî, Din, Tasavvuf.

Religious and Sufistic Components of Ali Dede (Pesendî)'s Poetry

Abstract

Ali Dede (Pesendî) was born in Kütahya in 1813. He died in Kütahya in 1913. He was a hundred years old when he died. He was educated in Müderris Doğlarlı Osman Efendi Medresesi. He was given the appellation "Pesendî", meaning appraised in Persian, by Ârifî. In this article, Pesendî's some poems are reviewed from religious and sufistic aspects.

Keywords: Ali Dede, Pesendî, Religion, Sufism.

¹ Bu makalenin bir kısmı, 27 Kasım 2013 tarihinde DPÜ Kütahya Folklor Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü tarafından düzenlenen, DPÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyeleri Kadir Güler (Pesendî'nin Şiirlerinde Ehl-i Beyt) ve G. Tarıman Cenikoğlu (Pesendî'nin Destanları)'nın konuşmacı olarak katıldıkları *Ölümünün 100. Yılında Pesendî Paneli*'nde tarafımızdan sunulmuştur. *Kütahyalı Ârifî ve Pesendî*, (Kütahya 2004) adlı eserinin ilgili kısmını bizimle paylaşan ve bu panelin yapılmasını sağlayan sayın Yrd. Doç Dr. Kadir Güler'e teşekkür ederiz.

² *Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi

1813 yılında Kütahya Maruf mahallesinde dünyaya gelen Ali Dede (Pesendî)'nin mahalle mektebinden sonra Müderris Doğlarlı Osman Efendi medresesinde öğrenim gördüğü ve hocası Kütahyalı Ârifî'nin desteği ile şiir söylemeye başladığı bilinir.³

Ali Dede'nin yazdığı şiirler, hocası Ârifî ve Kütahya halkı tarafından çok beğenildiği için üstadı Ârifî'nin, şaire Farsça *beğenen*, *beğenmiş* (s.), *beğenme*, *seçme* (i.) anlamına gelen *pesend* (f.i.) kelimesinin ism-i mensûbu olan *Pesendî* (*beğenilen*, *beğenilmiş*, *rağbet edilmiş*) mahlasını vermiş olabileceği kabul edilir.⁴

Şairliğinin yanında, aynı zamanda iyi bir hattat olan Pesendî'nin, Eskişehir Mevlevi Dergâhı postnişini Hasan Dede'ye bağlandıktan sonra yedi yıl boyunca onun hizmetinde bulunduğu ve belki de dedelik unvanını ondan almış olabileceği rivayet edilir.⁵

Kültür ve edebiyat araştırmacısı Hamza Güner, 1913 yılında vefat eden Pesendî'nin, kendi el yazısı ile kaleme aldığı bir divan ve şiir mecmuasının, büyük oğlunun eşi tarafından elden çıkarıldığını ve onu ele geçiren açığöz bir kimsenin de, belirtilen eser üzerine çöreklenerek araştırmacıların istifadesine sunmaktan kaçındığını belirtir.⁶

Kültür ve edebiyat araştırmalarında başarılı olmanın yolu, daha çok onlara karşı sevgi ve saygıyla yaklaşımdan geçer. Sevilip sayılmayan, içselleştirilmeyen ve değerler sistemine yabancı olunan bir

kültürün edebiyatını anlamak oldukça güçtür.⁷

Bir güzelin, kendini sevmeyen ya da sevgisinde samimi olmayan kimse ile ilgilenmemesi gibi; geçici ilgi ve zorlama yaklaşımlarla yapılan çalışmaların da edebiyat güzeli için bir değer ifade etmediği söylenebilir.⁸

Sevgi, saygı ve samimiyetle yaklaşıldığı zaman sınırlarını bize açacak olan Osmanlı edebiyatının ilham kaynaklarını, şu dört ana başlık altında toplamak mümkündür:

Din ve tasavvuf

Mitoloji, tarih ve sosyal hayat

İlim ve felsefe

Estetik değerler sistemi

Yukarıda adı geçen, bilim, din, tasavvuf, mitoloji, tarih, felsefe vb. konulu kaynaklar, İslam kültür ve medeniyet tarihinde yer alan milletlerin edebiyatlarında çok önemli bir yere sahiptir.

Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere belirtilen kaynakların, İslam toplumlarının vazgeçilmez bir parçası olan şair ve yazarlar için bitip tükenmez bir ilham kaynağı olduğu söylenebilir.

Belâgat, fesâhat ve sanat gibi değerler, daima Kur'an-ı Kerim'den kuvvet almış ve o denize ve güzele ulaşmaya gayret etmiştir. Dolayısıyla Kur'an'ın mana ve lafız inceliklerini anlamadan, eski Türk edebiyatın arka planına vakıf olmak, pek mümkün görülmemektedir. Klasik Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından biri olan İslam tasavvufunun, Osmanlı halkının dinî görüş ve düşüncesinin ayrılmaz bir parçası hâline geldiği bilinir. Osmanlı dönemine gelinceye kadar gelişmiş bir mahiyette, son derece incelikli

³ Hamza Güner, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kütahyalı Şairler*, Kütahya İl Basımevi, Kütahya 1967, s. 210.

⁴ Kadir Güler, *Kütahya Şairleri I*, Ekspres Gazetecilik, Kütahya 2010, s. 395.

⁵ Güner, *age*, s. 2 11.

⁶ *Age*, s. 211.

⁷ Muhammed Nur Doğan, *Eski Şiirin Bahçesinde*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 15.

⁸ *Age*, s.15.

karmaşık bir yapıya sahip olan Tasavvufun, doğa ve doğaüstü (Yaratan ve yaratılan) arasındaki ilişkiyi yorumlamanın ve kozmik bağlamda insanların rolünü anlamının bir yolu şeklinde algılandığı bilinir.

⁹

Belirtilen sebepler çerçevesinde Osmanlı şiiri üzerinde yapılacak her yorumlayıcı çalışmada, şiirin dinî-tasavvufî boyutunun da göz önünde bulundurulması gerekir.¹⁰

Bu makalemizde, yukarıda belirtilen sebepler göz önünde bulundurularak Osmanlı Devletinin son dönemlerinde yaşayan Pesendî'nin şiirleri dinî ve tasavvufî olmak üzere iki açıdan ele alınacaktır:

Bilindiği gibi eşi ve benzeri olmayan; ezeli, ebedi ve mutlak yaratıcı olan Allah¹¹ Kur'an'da da belirttiği gibi bütün varlık âlemini "kün" emriyle yaratmıştır (Bakara-117). Pesendî, bütün âlemi yaratan ve hikmetiyle kuşatan Allah'a şöyle yakarıştta bulunur:

Ey hikmeti ganî sâhib-i eşyâ
Eşyâyı bir anda **kaf** u **nun**¹² ettin
Setreyle aybımız Habîb hakkına

Kün'ün akabinde **feyekûn**¹³ ettin¹⁴

⁹ Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek Poetry's Voice, Societ's Song Ottoman Lyric Poetry*, Çeviren: Tansel Güney, İletişim Yayınları, Washington, 2000, s. 81.

¹⁰ *Age*, s. 82.

¹¹ Kâinatı yaratan, idare eden, kendisine ibadet edilen tek ve en büyük olan Allah'a iman, iman esaslarının en birincisidir. Allah'a imanın, zerreden güneşe kadar pek çok derecelerinin olduğu ve bütün inanç esaslarının, Allah'a iman ve O'nun birliği esasına dayandığı belirtilir. (Ahmet Saim Kılavuz, *İlmihal*, Ankara 2007, s. 82).

¹² *Kef ve Nun (Kün)*: O (Allah), her dilediğini anında yaratmaya gücü yetendir (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler-Ansiklopedik Sözlük*, Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 89).

¹³ *Ol (der)hemen olur*: Bakara 117 (Yılmaz, *age*, s. 98); *Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. O, bir işin*

(25. Koşma / 1)¹⁵

Dinî-tasavvufî konuları şiirlerinde, samimi bir şekilde ifade eden Pesendî, ihsan, hikmet ve nimeti bütün kâinatı kuşatmış olan Yüce Allah'a olan hayranlığının yanında kader ve kıyamet gibi konularla ilgili duygularını şu şekilde dile getirir:

Çok nimetler ihsân kıldın âdemde
Herkesin hâlini yazdın ezelde
Ol yevm-i misâkda hîn-i kaderde
Cümlemizi sâf sâf top yekûn ettin

(25. Koşma / 3)

Pesendî hikmetine çok hayran senin
Seni senden diler kul kurban senin
Sen gereksin ana her ihsân senin
İhsân senin sana âmir bulunmaz

(41. Koşma / 4)

Allah kâinatı yaratmadan önce, olan ve olacak her hadiseyi, her varlığı bilmektedir. Her varlığın, Allah'ın ezeli ve değişmez ilminde bir sureti vardır. Eşya ve olaylar, bu suretlere göre meydana gelir.¹⁶

Şairin, bu konudaki duygu ve düşüncelerini şu şekilde dile getirdiği görülür:

Çok nimetler ihsan kıldın âdemde
Herkesin hâlini yazdın ezelde

olmasını dilerse, ona ancak "ol" ve olur (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı-Meâl, Haz. Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 17).

¹⁴ Şiirler, Kadir Güler'in *Kütahyalı Arifi ve Pesendî* adlı eserinden alınmıştır.

¹⁵ Şiirlerden sonra verilen rakamlar, ilgili manzum kısmın belirtilen eserdeki referanslarıdır: Kadir Güler, *Kütahyalı Arifi ve Pesendî*, Kütahya 2004.

¹⁶ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1995, s. 68.

(25. Koşma / 3)

Pesendî, imanın altı şartından birisi ahiret gününün başlangıcı sayılabilecek kıyamet¹⁷ ve haşir gününe şöyle işarette bulunur:

Rûz-ı kıyâmetin doğdu nişânı
Kalmışız yâ Rabbi ne bed-zamâne
(4. Destan / 1)

Ol dem battal olur işlemez hiç ip
Ak şems zemine gelip de karip
Gün urup başını beynini yiyip
Çekilip damarlar döner kemane
(4. Destan / 4)

Pesendî, iman esaslarından birisi olan melekler¹⁸ konusuna şöyle işarette bulunur:

Muhammed ismi ol şâh-ı Hudâ'dan vahy ile nâzil
Tâ iki bin sene evvel getirdi çünkü Cebrâil
(85. Mütekerrir Müseddes Semâ / 2)

Çekince İsrâfil nefirle sûru
(4. Destan / 11)

¹⁷ Sözlükte, kalkmak, dikilmek ve ayaklanmak anlamlarına gelen kıyamet bir terim olarak, âlemin bozulması, her şeyin alt üst olup yok olması, başta insan olmak üzere yok olan ve ölen varlıkların yeniden yaratılıp dirilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi anlamına gelir. Kıyamet, genel bir ölümden sonra yine genel bir dirilişi ifade eder (Ahmet Saim Kılavuz, *İlmihal*, Ankara 2007, s. 121).

¹⁸ Sözlükte, *haberci, elçi, güç ve kuvvet* anlamlarına gelen melek, Allah'ın emriyle çeşitli görevleri yerine getiren, gözle görülmeyen nurânî ve ruhanî varlıktır (Ahmet Saim Kılavuz, *İlmihal*, Ankara 2007, s. 92). İslamî inanışa göre, çok muhteşem ve son derece süslü olan gökyüzünün kendine mahsus hayat, ruh ve şuur sahibi ahali ve sakinleri vardır. Dört büyük melekten birisi olan Cebrail'in, Hz. Peygamberin huzurunda iken sahabeler tarafından Dihye suretinde görüldüğü ve manevi derecesi yüksek bazı insanların da melekleri görüp, onlarla konuştukları eski devirlerden beri rivayet edilir.

Şair, aşağıdaki mısralarda şeytan ve hilelerine şöyle işaret eder:

Buldu belâ şükretmeyen hâline
Aldandı feleğin reng-i âline
Değişdi imânın dünyâ mâline
Şeytânın yularsız çobansızları
(5. Destan / 22)

İblis lâ deyüpde hüsranda iken
(22. Koşma / 1)

Sakın uydurma şeytane beni aldatmasun yahu
(74. Mütekerrir Müseddes Semâ / 3)

Pesendî, Kur'an'a olan bağlılığını ve bu yolda samimi olmayan insanlara karşı tepkisini şu mısralarla dile getirir:

İnkâr eylediler Hakk'ı Rahman'ı
Bilmediler inen ulu Kur'an'ı
(27. Koşma / 2)

Pesendî, manevi âlemlere yükselme anı olan seher vaktinde yapılan ibadetlerden övgü ile söz eder. Ona göre sadık âşıklar, fazilet ve değeri çok fazla olan sabahın erken saatlerini asla uykuda geçirmez. Âşıkların rehberi, seher vakti ve bu vakitlerde okunan Kur'an'dır:

Seherdir nüsha-i kübra, şeriât mezhebü'l a'zam

Seherdir Hızır, İlyas, sırr-ı Kur'an, nüsha-i a'zam

(83. Mütekerrir Müseddes Semâ / 3)

Pesendî, başta Hz. Muhammed olmak üzere, diğer peygamberlerle ilgili duygu ve düşüncelerini de şöyle dile getirir:

Benzemez mahlûkda hiç kimse sana

Seni medh eylemek kendine sezâ

Ölmek olamazdı eşyâ ebedâ

Evveli âhiri intihâ güzel

(44. Koşma / 3)

Kimi dedi kâhin kâzib diyelim

Kimi dedi şâir sehâr diyelim

Kimi mecnûn kimi meczup diyelim

Velid'in sözünü ihtar ettiler

(6. Destan / 7)

Verdi istiğrap bana ol Âdem ü Havvâ'da
var

Gazi, müfti, vali, Hazret-i İshâda var

(51. Gazel Dîvân-Muammâ 2-3)

Nice Sultan Süleyman'ı ki yudan bu fenâ
dünyâ

(79. Müttekerrir Müseddes Semâî / 4)

Şair, dört halife ve ehl-i beyit hak-
kında şöyle der:

Ebubekir Ömer Osman Aliyyü'l-Murtaza
hakkı

Günâhum afv kıl yâ Rab habîbin Mustafa
hakkı

(77. Müttekerrir Müseddes Semâî / 1)

Düldülün sayhasın duyan kefere

Aman ya Ali Zülfikâr ettiler

(6. Destan / 22)

Ağla didelerim ağla dem dökecek demdi
bu

Dutalım matemi Şâh'ın mâh-ı Muharrem-
di bu

(63. Müttekerrir Müseddes Dîvân/ 2)

Pesendî, farz, sünnet ve şeytanla il-
gili olarak şunları söyler:

Anda edâ ettim sünneti farzı

İblis lâ deyüp de hüsranda iken

(22. Koşma / 1)

Pesendî, doğru yoldan ayrılmayan-
ların rızkının artacağına inanır ve bunun
için ibadetlerin aksatılmaması gerektiğini
şöyle ifâde eder:

Hak bereket verir kim doğru işler

İşden artmaz dışden artar demişler

Ahbâbın uydurdu zillet gidişler

Beş vakit geçirme ibâdet eyle

(9. Koşma / 4)

İslam felsefesinin ayrılmaz bir par-
çası olan Tasavvuf, daha çok insan, eşya
ve Allah konuları üzerinde durmuş; dün-
ya ve içindeki fani güzelliklere gönül bağ-
lamamak hususunda insanları uyarılmış ve
onlara gerçek (ebedî) mutluluk yollarını
göstermiştir.¹⁹

Kalp temizliğini, güzel ahlâkı ve
ruh olgunluğunu konu alan tasavvuf,
müminleri terbiye etmek suretiyle mânen
yükseltir. Tasavvufta, dünyadan çok
ahirete önem vermek, masivayı bırakıp
vahdet ve ahirete yönelmek, daha üstün
ve çok ibadet ederek nefsi dizginleme ko-
nuları üzerinde, hem fiili hem de kavli
olarak çok durulur.²⁰

*Kötü olan her türlü huy ve hareketi
terk etmek, iyi ve güzel olan her türlü karakter
ve davranış şeklini kendine mal etmek; hakikat-
leri elde etmek ve insanların elinde bulunan-
lardan ümit kesmektir²¹ şeklinde tarif edilen*

¹⁹ Mustafa Kara, *Osmanlı'nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, Bilge Yayınları, İstanbul 2006, s. 18.

²⁰ Süleyman Uludağ, *İlmihal*, Ankara 2007, s. 48.

²¹ Kara, *age*, s. 18.

tasavvufun, Pesendî'nin şiirlerinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Deruni bir dinî tecrübe ve diğer taraftan yüzyıllardan beri içinde bulunduğumuz uygarlık alanının en temel kültürel geleneklerinden birisi olarak kabul edilen tasavvuf, aynı zamanda bir düşünce tarzı, yaşama üslubu ve irfan ufkudur.²²

Tasavvufun temel esaslarından birisi olan vahdet-i vücud anlayışına göre sadece Allah'ın vücudu vardır. Var sanılan diğer şeylerin müstakil ve bizatihi vücutları yoktur. Vücut bir tek olup o da sadece Allah'ın vücudundan ibarettir. Farklı şekil ve görünüşler, gerçekte yaratıcının varlığıdır. Özde, herhangi bir farklılık yoktur, farklılıklar şekil ve görünüşe aittir. Eşya mahzar, Hak ise zâhirdir.²³

Tasavvufî düşünceye göre bütün varlıklar bir vücuttur. Varlık âleminde görünen nesnelere, Yüce Allah'ı temsil eder. Yaratıcı, isim sıfatlarıyla âlem-i şahadette tezahür etmiştir. Varlık âleminde Allah'tan başka bir varlık yoktur. Onun varlığı, kendisiyle ilgili olup ezeli ve ebedidir. Görünen yaratıklar, sadece O'nun yansımasından ibaret olup önceden de (yaratıcının) ezeli ve ebedi ilminde mevcut bulunuyordu. Pesendî, varlığın yaratılışı konusunda, yukarıda da belirtildiği gibi şunları söyler:

Eşyâyı bir anda **kaf** u **nun** ettin

Kün'ün akabinde **feyekûn** ettin.

(25. Koşma / 1)

Şiirlerinde, Mevlânâ, Mesnevi ve Mevlevilik sevgisine vurgu yapan Pesendî, Mevlevileri edepli, edep sahibi (insanlar) şeklinde tarif eder. Şair, Mesnevi ve Mevlevî bilgelerine karşı duyduğu ilgi ve sevgiyi şu mısralarla dile getirir:

²² Kenan Gürsoy, *Etik ve Tasavvuf Felsefi Diyaloglar*, Haz. Semih Yücel, Sufi Kitap Yay. İstanbul 2008, s. 9.

²³ Uludağ, *age*, s. 68-69.

Magz-ı Kur'an'dır muhakkiktir tarîk-ı Mevlevî

Ey Pesendî Mesnevî

(67. Müstezad Dîvân / 6)

Pesendî, şiirlerinde ayet ve mutasavvıflar tarafından hadis kabul edilen sözlerin yanında bazı büyük mutasavvıfların adlarını da şöyle zikreder:

Oku dersin öğren var **men aref**²⁴den

Bul mürşid-i kâmil vakt ona geldi

(12. Koşma / 2)

Pesendî duyulalı ol pend ü va'zı

Belî²⁵ dedi oldum emrine râzı

(22. Koşma / 5)

Aklından geçenle ol **lâ takrabâ**²⁶

Ol zaman anları andan dîn ettin

(25. Koşma / 4)

²⁴ "Men Arefe Neşehû Fekad Arefe Rabbihû: Kendi cehaletini ve acizliğine karşılık Allah'ın ilmini (ve) bakılığını bilen (kişi), Rabb'inin gücünü anlamış olur. Kısaca: Kendini bilen Rabb'ini bilir" (Yılmaz, *age*, s. 122).

²⁵ "Belâ: Evet. Yüce Allah, ruhlar âlemini yaratır ve onlara: *elestü bi-Rabbikum* (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) buyurur. Ruhlar, bu soruya: *Kâlû Belâ* (Evet! Rabb'imizsin) dediler. "A'râf 172 (Yılmaz, *age*, s. 28); A'râf suresi 172-173. ayetlerinin meâlî şöyledir: *Rabbim, insanoğlunun sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara: "Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?" demiş ve buna kendilerini (de) şahit tutmuştu. Onlar da: "Evet şahidiz" demişlerdi. Bu, kıyamet günü, "Bizim bundan habermiz yoktu" dersiniz veya "Daha önce babalarımız Allah'a ortak koşmuşlardı, biz de onlardan sonra gelen bir soyuz; bizi, boşa çalışanların yaptıklarından ötürü yok eder misin?" dersiniz diyedir (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı-Meâl, Haz. Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 172).*

²⁶ *Lâ takrabâ: Yaklaşmayın. "Dedik ki Ey Âdem! Sen ve eşin cennette oturun, dilediğiniz yerde bol bol yiyeceksiniz, ama şu ağaca asla yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz"*, Bakara 35, (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı-Meâl, Haz. Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 5).

Pesendî, büyük mutasavvıfları şöyle zikreder.

Hallâc-ı Mansûr çaldıkça nâyı

Kaldırdı dünyayı tozu dumane

(4. Destan / 6)

Hamd olsun mü'miniz îmânımız var

Hazreti Pîr **Kadir Geylânî**'miz var

(4. Destan / 12)

Tâ ezel merdânelerdir ser verirler şâhına

Şems-i Tebrîz râhına

(67. Müstezad Dîvân / 4)

Pesendî, Türk edebiyatının önemli mesnevi kahramanları ilgili olarak da şunları söyler:

Mecnûn edip aklın fikrin satdırır

Her renk ile türlü türlü kandırır

Pesendî gördüğün **Leylâ** sandırır

Bir saç telliye bekledir seni

(16. Koşma / 4)

Şair, Kuddusî, Fuzûlî, Şem'î, Hüsnî ve Dertlî gibi büyük şairleri, şiirlerinde zikrederek aşk konusuna şöyle işaret eder:

Karıştırma zâhid dersini oku

Aşk nedir bilmezsin hey koca sofu

(36. Koşma / 8)

Bulan buldı anı devrân ederek

Soyunup cism ü cân uryân ederek

(11. Koşma / 5)

Neylesin Pesendî bahtı karadır

Aşk derdiyle rüsva bir âvâredir

(18. Koşma / 5)

Aşk ehli deyip geçme sakın düşvâr makamdır

Mecnun olıcak haylice Leylâyı gözetle

(87. Gazel Kalenderî / 2)

Ey gönül derviş ol hırka-pûş eyle

Çek destin bu dehr-i fenâdan gayrı

(18. Koşma / 1)

Yok idi âlemin nâm u nişânı

Ben cümle eşyâda seyrânda iken

(22. Koşma / 1)

İşte bizim kitab böylece yazar

Sûrete ebedî olmaz ı'tibar

(39. Koşma / 4)

SONUÇ

Şairliğinin yanında, aynı zamanda iyi bir yazı ustası (hattat) da olan Pesendî'nin, kendi el yazısı ile kaleme aldığı divan veya şiir mecmuasının, bir an evvel bulunarak araştırmacıların ve ilim âleminin istifadesine sunulması, şairin şiirlerinin daha iyi anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir.

Dünyayı, tekrarı olmayan bir imtihan yeri ve ahiretin tarlası olarak gören Pesendî'nin şiirlerinde, bir takım dinî konular (iman ve İslam esasları)ın yanında, bazı tasavvufî unsurlar da yer alır. Şairin, şiirlerinde ele aldığı bu dinî-tasavvufî konuları, başarılı bir şekilde ifade ettiği görülmür.

Dünyanın faniliğine gönülden inanan Şair Pesendî, şiirlerinde, mutlak yaratıcı, isim ve sıfatları ile âlemi kuşatan *Hâlık*'ın hikmetli işleri karşısında hayranlığını ifade eder ve insanoğlunun kendisine verilen sayısız nimetlerin kıymetini bilmesi gerektiği konusuna vurgu yapar.

Şair Pesendî şiirlerinde, bütün varlık âleminin, *kün* emriyle yaratılışının sadece *Hâlık*, *Vâhid* ve *Ehad* isimlerinin tecelisi ile Allah tarafından bir anda var olduğunu ifade ederek, yaşadığı dönemin sonlarına doğru hızla yayılmaya başlayan pozitivist düşüncenin temelsiz ve belli bir

dayanaktan uzak olduğunu da anlatmak ister.

Pesendî 'ye göre gerçek âşık olan kişi, seherde uyku yerine zikretmeyi tercih etmeli ve her türlü dedikodudan uzak kalarak gönül dünyasını saflaştırmalıdır. Ona göre kıl ü kâl (dedikodu), iyi insan olmaya engel teşkil eden kötü bir hâldir.

Şiirlerinden samimi bir halk adamı, vatandaş ve sade bir Anadolu Müslümanı olduğu anlaşılan Pesendî'nin, Hallâc-ı Mansur, Abdukâdir Geylanî, Şems-i Tebrizî ve Mevlânâ gibi büyük bilgelerin görüş ve düşüncelerini benimsediği ve şiirlerini yazarken onlardan ilham aldığı söylenebilir.

Mevlânâ, Mesnevi ve Mevlevilik konusuna, şiirlerinde, önemle vurguda bulunan Pesendî, ideal insan tipi olarak Mevlevi müritlerini, en güzel meşrep olarak da Mevlevilik yolunu tercih eder.

Kendi devrinde ve çevresinde yaşayan bir kısım din adamlarını zahit²⁷ olarak değerlendirerek onları eleştiren Pesendî'nin, bunların (zahitler) karşısına, kendi ideal insan tipi olan rint²⁸ ve sufi²⁹ tipi ile çıktığı görülür.

KAYNAKLAR

Andrews, Walter G., *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı-Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek Poetry's Voice, Societ's Song Ottoman Lyric Poetry*, Çeviren: Tansel Güney, İletişim Yayınları, Washington, 2000.

²⁷ Ham sofu, ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz, şekilci, ârif ve âşık olmayan kimse (Uludağ, *age*, s.388).

²⁸ İç estetiğe önem veren, kalbini her türlü kir ve pislikten temizlemeyi kendine hedef tayin eden insan tipi (Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004. s. 520).

²⁹ Nefsin alışkanlıklarından kurtulmuş, hakikatlerin hakikatine ulaşmış ve kalbini Allah için saflaştırmış kimse (Cebecioğlu, *age*, s.581); eren, ermiş, gönüllü saf kişi (Uludağ, *age*, s.388).

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1986.

Doğan, Muhammed Nur, *Eski Şiirin Bahçesinde*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul, 2011.

Güler, Kadir *Kütahyalı Ârifi ve Pesendî*, Kütahya 2004.

-----, *Kütahya Şairleri I*, Ekspres Gazetecilik, Kütahya 2010.

Güner, Hamza, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kütahyalı Şairler*, Kütahya İl Basımevi, Kütahya 1967.

Gürsoy, Kenan, *Etik ve Tasavvuf Felsefi Diyaloglar*, Hazırlayan: Semih Yücel, Sufi Kitap Yay. İstanbul 2008.

Kara, Mustafa *Osmanlı'nın Kandili Eşrefoğlu Rûmî*, Bilge Yayınları, İstanbul 2006.

Kılavuz, Ahmet Saim, *İlmihal*, TDV Yayınları, Ankara 2007

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı- Meâl, "A'raf ve Bakara Sureleri", Haz. Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınları, İstanbul, 1995.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1992.